

СПЕЦИФИЧНОСТ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА ДАРОВИТИХ

1. Образовање је основни развојни ресурс савременог глобализирајућег друштва које све више добија обележја *друштва знања*, а савремена цивилизација постаје *цивилизација знања*. У контексту ових промена *знање није само основни фактор друштвеног развоја већ и разумевања законитости тог развоја и његовог усмеравања*. У овом смислу и указивање да се образовање "увек односи на способност (потенцијал) суочавања са светом, спремност постављања према свету и умеће савладавања задатака (проблема) али и на осетљивост за проблеме, способност уочавања и дефинисања проблема, настојање за њихово решавање, могућност процене резултата, размишљање о алтернативама и предузимање одговорности за последице.¹ *Мноштво разноврсних друштвених односа и проблема у њиховом својеврсном прожимајућем јединству, захтева темељније научно проучавање образовања не само са становишта педагошких наука, већ и са становишта других наука, почев од економије преко технологије до социологије, а од скоро и са становишта виталистичке социологије*. Она настоји да образовање проучи као опредељујући фактор остваривања индивидуалне и друштвене субјективности човека и формирања животне снаге и узјамног дејства са животним пространством.²

2. У контексту оваквог приступа проучавању образовања, као развојном и разумевајућем фактору његовог циљног развоја друштвеног развоја, све већу пажњу заокупља критичко *промишљање образовних програма и садржаја са становишта да ли пружају компетентна знања за остваривање правца и циљева друштвеног развоја чијем се остваривању тежи*.³ У контексту оваквог приступа разматрају се, све чешће и критички процењују квалитет појединих ступњева и програма образовања.⁴

У оваквом приступу образовању са становишта његовог значаја за формирање компетенција учесника у процесу рада, и од не мањег значаја потребе да се омогући иновативност, која представља нужност у друштву знања, *могуће је промишљати и формулисати специфичност квалитета образовања обдарених*. Специфичност тог образовања заснива се на биопсихолошким особинама даровитих да брзо усвајају и развијају нека знања (посебно ако њихово интересовање инклинира према неким областима друштвеног живота и делатности⁵, и тиме исказују и своје инклинирање према припадности интелигенцији, као социјалном слоју, који има не само велику улогу у расветљавању друштвених односа и промене у њима, већ и одговорност како за промене у току тако и промене које се очекују, на локалном националном, регионалном, и глобалном нивоу и њихову међусобну

повезаност, често и прожимање, што често није на први поглед видљиво.⁶ Битна одредница квалитета образовања даровитих треба да буде његов садржај који ће омогућавати да они као припадници интелигенције сазнају основне законитости развоја друштва и у том склопу сазнавати и будућност друштва и доприносити својом делатношћу на основу, и у складу са тим законитостима и доприносити тој будућности. Међутим, при том треба имати у виду да је немогуће сазнати будућност у апсолутном смислу, али се могу предвидети вероватне последице процеса које проучавамо и тенденције надируће будућности. Предвиђање тих надирућих тенденција будућности ослања се на сазнањима о садашњости, која су неопходна за избор правца и циљева деловања.⁷

Даровити да би као будући припадници интелигенције у друштвеном ангажовању на сазнавању промена у друштву и њиховом усмеравању у жељеном правцу, образовањем треба да стичу сазнања о садашњости, уједињавању човечанства и тенденцији промена у његовом развоју. Процес тог сазнања није ни мало лак будући *да се свет налази у фази трансформације са тектонским поремећајима, и уз постојања опасности од његовог самоуништавања*. А савремена цивилизација као својеврсна укупност више уникалних цивилизација, са западном цивилизацијом као једном од најразвијенијих која тежи доминацији са социјално-економском матрицом неолибералног капитализма показује немогућност да формулише стратегију развоја људске цивилизације која је у кризи. Привилегована мањина показује немогућност остваривања апсолутног коначног циља за себе.⁸ Будућност није могућа као продужетак садашњости. *Субјективни глобализам са постмодернистичким концептом света разорио је методолошки развитак светске цивилизације*. Потребна је квалитетно другачија цивилизација, коју треба осмислити на основу научних сазнања која ће представљати решење савремене кризе цивилизације.⁹ А изналажење тог решења, тј. новог модела цивилизације захтева уважавање историјског развоја и контекста настанка глобалног друштва и глобализма.¹⁰ Јер, "што је садашњост катастрофичнија и несавладива, сећање на историју је спасоносније", доприносећи сазнању када и куда даље.¹¹ У оваквом приступу чинимо осврт на основне карактеристике глобализације и плурализма цивилизација, њихове односе и њихов утицај на изналажење архитектуре и односа у новој цивилизацији чији је настанак у току.

2. Двадесети век протекао је у знаку уједињавања човечанства. Процес његовог уједињавања имао је такав ток: брзину и размере да се крај тог века у разматрањима односа природе и друштва, реч друштво употребљава не у смислу појмовног разликовања друштва од природе, већ у смислу означавања (и изражавања) укупности свих социјалних заједница у којима живи људски род. *Она је означавала укупност тих заједница, уједињених у човечанство са многим противуречностима, које је и поред тих противуречности представљало целину која се означава као глобално друштво, а све чешиће као мегадруштво*. Истраживачи и објашњивачи тог друштва указивали су, и указују да оно постаје процесом глобализације¹², а за своју социјално-

економску матрицу има неолиберални глобални капитализам а теоријско-сазнајну основу постмодернизам.¹³ Повезаност његове социјално-економске компоненте глобалног неолибералног капитализма и теоријско-сазнајне матрице постмодернизма омогућило је стварање привида о непостојању границе између глобалног неолиберализма и уједињавање човечанства којим настаје мегадруштво, па се ставља знак једнакости између њих, и присталице и промотори таквих схватања настоје да успоставе "Нови светски поредак" у коме би доминантну улогу имале најразвијеније државе неолибералног капитализма са својим корпорацијама и САД, као економски и војно-политички најмоћнијом силом.

Схватања о непостојању разлика између уједињавања човечанства и глобалног неолибералног капитализма нису научно заснована већ идеолошки осмишљена са становишта интереса заступника и промотора глобалног неолибералног капитализма. *Глобализација се јавља (после Другог светског рата) у трећој фази развоја капитализма када капитал није могао да се оплођује у ограниченим географско-политичким просторима појединих држава и зато настоји да обезбеде простор за оплођавање капитала, његову профитизацију "прескачући" државне границе без употребе силе, први пут у историји, употребом новца.*¹⁴ У том смислу она, на одређен начин, представља смислен начин да се мирним путем створи простор за оплодњу капитала.¹⁵ *Новац постаје регулатор целокупне друштвене делатности, основни покретачки мотив.* У овим условима велике територијалне целине чак и целе земље преобраћају се у социјалне групе које функционишу по законима огромних новчаних система и огромних капитала.¹⁶

Глобализација представља вишеаспектни друштвени процес који има четири битна обележја: *шира и дубља и међузависност све већег броја друштава; надмоћ транснационалних корпорација и институција; све већи утицај збивања са дистанце на живот индивидуа и држава и експанзија модерних форми технологије економског и политичког живота на готово целокупном простору света.* У ствари глобализација као многоаспектни процес установљава универзалне везе обухватајући практично све основне аспекте друштвеног живота од економске до духовне сфере, укључујући културу, образовање, језик, идеологију и вредности које у својој свеукупности представљају основне атрибуте глобалне цивилизације.¹⁷ *Полазећи од садржаја глобализације, посебно оних на које смо као основне указали глобализација се може дефинисати као друштвени процес повезивања на основу економске и техничке повезаности конкретних друштава, са многим противуречностима, у односе међузависности и културне повезаности, на основу нових информацијских технологија и средстава комуникације тако да настаје јединствено друштвено пространство – глобално друштво на планети Земљи и свест о припадности том друштву како појединих друштава тако и њихових припадника (чланова).*

Процес уједињавања човечанства имао је такве размере и интензитет да је пружао могућност да се глобализација означи као законитост нашег времена повезивање, прожимање и обједињавање света упркос "целокупној

његовој материјалној разноврсности и разноликости".¹⁸ Међутим, и ако се прихвати схватање да глобализација представља законитост у свеукупном развоју капитализма, *не може се прихватити да је она појава природног порекла*. То је процес који је створио и остварио човек, она је људско дело. Они који покушавају да је дигну на пијадастал природног права и нужно законитог то чине са идеолошког становишта као промотори капиталистичког неолибералног светског система. Али, будући да је овај систем друштвена реалност, као фаза у развоју капитализма, то постоји потреба да се он промисли у контексту развоја људске цивилизације. Идеју цивилизације развили су француски мислиоци осамнаестог века. Европљани су уложили пуно интелектуалне и политичке енергије да би развили критеријуме по којима би неевропска друштва могла бити процењена као довољно цивилизована, истовремено се почело говорити о цивилизацији у множини – о цивилизацијама. Тиме је *означено одустајање од схватања да постоји само једна цивилизација која је ограничена на неколико повлашћених људи или група "елити човечанства" и афирмисано схватање да постоји више цивилизација, од којих је свака цивилизација на свој начин. Овим схватањем исказано је и схватање да је еволуција цивилизације основни садржај људске историје и да њен развој претпоставља повезаност живота колективизације свих сфера друштвеног живота*.¹⁹

Тако термин цивилизација постаје један од најсложенијих термина и треба да *обухвати укупност свих човекових открића и изума изражавајући збир идеја које су у оптицају и техничких поступака и степен савршенства науке, уметности, индустријске технике и покаже одређено стање породичног и социјалног уређења, свет социјалних установа и погледа на стања приватног и друштвеног живота у њиховом јединству*.²⁰ Имајући за теоријско полазиште овакву сложеност термина цивилизација, настао је *већи број дефиниција цивилизације*. Из мноштва тих дефиниција чинимо осврт на неке, бирајући их, пре свега, са становишта могућности које пружају за разматрање и развоја цивилизације у условима глобализације друштва. Тако се једном дефиницијом цивилизације одређује као укупност природних услова живота као објективно-историјска претпоставка која одређује ниво развитка човечанства, изражавајући начин живота индивидуе, у њиховој способности са природом међусобно.²¹ Слична овој дефиницији је и дефиниција цивилизација највише културно груписање људи и најшири ниво културног идентитета. У *савременом друштву постоји више цивилизација, које се, "додирују"*. Ти додир доводе до промена у њиховим основним обележјима, или чак настанак њихових нових обележја (што може утицати и на број и карактер њихових "додира" и промена) постоји потреба формулисања модерног појма цивилизације који би одразио нову плуратистичку цивилизацијску стварност. У том циљу опште прихваћено је да модерни појам цивилизације, као *комулитивне* има три елемента: *квалитативно* вишу етапу човековог развитка; *постојаност* у одређеном простору и *интегрисану* целину оног што је човек створио и ствара својом праксом.²² Ови системи пружају могућност за дефинисање цивилизације са социолошког становишта. Са тог становишта

цивилизација представља историјски – антрополошки социокултурни и историјски тип организације друштва са културом као својим самоодређењем на одређеном географском простору. У овом смислу култура је цивилизацијски подсистем који се налази у функционалном међуодносу са осталим подсистемима (и елементима) цивилизације као система, без које је тај систем неодржив. У ствари, *цивилизацијски систем, представља међузависност његових подсистема. Промене у једном од њих изазивају промене и у другим подсистемима.* Уз то на промене у подсистемима могу утицати и промене у другим цивилизацијама и њиховим подсистемима. У ствари, *цивилизације немају јасне границе културе се преклапају и делују једне на друге.* Уз то људи могу редифинисати свој идентитет и као резултат таквих редифинисања могу се мењати број, састав и облици цивилизација.

3. Сазнања да цивилизације представљају срж историјског развоја друштва и да у савременом свету постоји више цивилизација (чије границе одређују, објективне међе утицаја великих држава, образујући стабилне, велике просторе сродних народа и држава")²³ које процеси глобализације доводе не само у додире праћене сукобима, већ и у односе сарадње. Облици сарадње не подразумевају не само повезивање привреде, робних, финансијских и других материјалних токова у велике мултинационалне системе, већ и све живљу друштвену, културну па и политичку комуникацију и прожимање међу земљама и народима, регијама и континентима. За разумевање постојећих и потенцијалних облика међуцивилизацијских конфликта (па и сукоба) и могућих облика такве сарадње, треба имати у виду груписање уникалних цивилизација у две групе (типа): *источну и западну цивилизацију.* Географски фактор није критеријум њиховог сврставања, како би то могло изгледати судећи по њиховим називима. *Њихово груписање у посебне групе (типове) извршено је на основу њихових материјалних структура и духовне оријентације.*

Као обележја *источне цивилизације* (најчешће) наводе се нетржишна привреда; ограничена привредна самосталност и предузетничка иницијатива привредних субјеката; строга хијерархијска подела и принцип деспотизма ауторитарне врховне власти и поглед на свет који произилази из духа религије, националне или класне идеологије. Обележја *западне цивилизације* мање су видљива од обележја источне, и најкраће речено супротна су обележјима источне цивилизације и најкраће се формулишу као: тржишна економија, признавање човека као вредности, правна равноправност (једнакост) и друга њена обележја која кореспондирају са овим обележјима (вредностима)²⁴. *Сврставање уникалних (и уз то савремених цивилизација) у ове две групе треба схватити као најопитије* (а може се рећи у одређеном смислу и као релативно). Уникалне цивилизације сврстане у ове групе могу имати и имају и обележја својствена само њима. Уз то могу имати и подсистеме карактеристичне само за поједине од њих. Тако у оквиру западне цивилизације разликује се *европска цивилизација* кроз коју разне земље Европе испољавају своје јединство, и она произилази из историјских чињеница, повезана је сличним начинима и скоро свуда води истим последицама. По неким

схватањима ова цивилизација у великој мери је и резултат вековног супротстављања утицају који је претио из Азије.²⁵

Односи између ових група (типа) цивилизација, и односи између уникалних цивилизација које их чине, као и односи између појединих уникалних цивилизација које припадају различитим типовима овако груписаних цивилизација, утицали су, и утичу, *значајно не само на историјски развој појединих региона на планети, већ и на општи ток људске историје*. Зато су ове, овакве групе (типови) цивилизација заокупљали и заокупљају пажњу многих мислиоца. Они су промишљали не само општи ток развоја ових цивилизација, већ су настојали да открију и њихова специфична обележја. Међутим, сазнања и промишљања односа уникалних цивилизација које улазе у њихов састав, као однос ових типова цивилизација (источне и западне) мора полазити од респектибилних (научних схватања уопште о цивилизацијама, њиховом настанку, развоју, нестанку, којих је било више у сваком периоду развоја људског друштва. *Арнолд Тојнби (1889-1975)* полазећи од схватања да је било више цивилизација у људском друштву и више различитих у истом периоду његовог развоја, анализирао је њихов настанак, развој и крај (нестанак). Настанак цивилизације он је објашњавао као драму изазова и одговора²⁶ а узроке распадања објашњава тиме што се у историји стваралачка мањина дегенерише у нешто што је само владајућа мањина која покушава силом да задржи позицију коју више не заслужује, а на другој страни одвајање већине који се више не диве спонтано владајућем елементу нити га слободно подржава и која се буну против тога што је сведе на статус наведеног вечито пораженог.²⁷ У контексту оваквог приступа он је закључио да се природа и слом цивилизације могу сажети и изразити у три тачке: "неуспех стваралачке снаге мањине од стране већине као одговор на ово и доследан губитак друштвеног јединства у друштву као целини. Најкраће, Тојнби је сматрао да је крајњи узрок слома цивилизација "провала унутрашњег несклада посредством којег цивилизације губе своју моћ самоодређења".

4. У савременом свету постоји плурализам цивилизација и груписање држава по припадности истој цивилизацији. Народи и земље са сличним културама се удружују а са различитим културама разједињују. У овом контексту одвија се и процес модернизације ношен на таласима глобализације у оквиру стварања јединственог културног пространства. У том склопу у уједињеном човечанству на различитим цивилизацијским основама настаје више економских и политичких центара између којих могу настати и антагонистички политички односи. *Свет је мултиполаран са више економских и политичких, а то ће рећи цивилизацијских центара*. У таквим условима одвија се процес модернизације, схваћен као распрострањавање и прихватање не само тековина техничке, већ и духовне културе. "Подстакнута модернизацијом, глобална политика је реконфигурисана дуж културних граница. Сврставања одређена идеологијом и односима супер сила замењена су сврставањем која су одређена културом и цивилизацијом. Политичке границе се све више поново повлаче тако да се подударују са културним границама: етичким, религијским и цивилизацијским".

У контексту оваквих друштвених односа и промена одвијао се, и одвија процес модернизације последњих векова. Тако је у деветнаестом веку идеја о "терету белог човека" помогла да се оправда проширење западне политичке и економске доминације над незападним друштвима. На крају двадесетог века идеја о универзалној цивилизацији помаже да се оправда западна културна доминација над осталим друштвима и потреба тих друштава да подржавају западну праксу и институције. Међутим, оваква идеја универзалне цивилизације, наилази не само на малу подршку у другим цивилизацијама, већ и на отворено супротстављање незападних западној цивилизацији. *Савремене незападне цивилизације настоје да очувају свој идентитет и кад усвајају поједине тековине западне цивилизације. Скоро све незападне цивилизације постоје један или више миленијума и имају искуство позајмљивања од других цивилизација на начине који су повећавали шансу за њихов сопствени опстанак. Оне селективно позајмљују од других цивилизација, и позајмљено трансформишу и прилагођавају јачајући основне вредности својих култура. У ствари, модернизација друштава која не припадају западној цивилизацији не води нужно њиховом позападњавању. Модернизацијом та друштва не напуштају своје сопствене културе, не усвајају масовно вредности и институције западне цивилизације. Наиме, глобализација доводи до уједињавања човечанства, до стварања светског друштва као форме постојања човечанства, али не доводи нужно и до укидања културног идентитета посебних цивилизација и доминација земаља западне цивилизације. У ствари, завршио се период "прогресивног доба" у коме су доминирале западне идеологије, и настаје период у коме различите цивилизације коегзистирају и прилагођавају се једна другој. Западна цивилизација је зрела цивилизација која не поседује ни економски ни демографски динамизам да би могла своју вољу да наметне друштвима друге цивилизације, пре свега источне, а да то наметање не буде супротно западним вредностима и систему демократије.*²⁸ У таквој ситуацији источни Азијати економски ојачали, економски постали успешнији, и све гласније истичу особености своје клтуре и указују на супериорност својих вредности и начина живота. Модернизација на овај начин јача те културе а смањује моћ западне цивилизације, *свет постаје модернији и мање западни*. Свет постаје и мултиполаран са више економских и културних, а то ће рећи цивилизацијских центара. Плурализам цивилизација и вишеполарност (мултиполарност) света супротно су настојањима за стварањем униполарног света са једнообразном унификованом културом око стожера униполарности. *Ова настојања супротна су законитостима друштвеног развоја по коме уједињавање човечанства и стварање светског друштва не противуречи постојању више унікалних цивилизација са специфичним обележјима која се не само "додирују" већ и прожимају, партиципирајући у планетарној цивилизацији. Планетарна цивилизација била је и остаје више цивилизацијска и мултиполарна. Људско друштво није, нити ће бити, једнообразно.*²⁹

Схватања о плуралитету цивилизација и као основе за успостављање и одржавање мултиполарног света заснива се на схватању суштине човека као

стваралачког и слободног бића, ствараоца – homo-sapiensa. *Различитост култура* (као супстрата) *уникалних цивилизација је веран израз човека као ствараоца*. Зато сваки народ има право да чува и унапређује своју културу властитом делатношћу и преузимањем универзалних тековина човечанства створених од људи као ствараоца. Али, заштита сопствене културе не треба да буде у знаку њеног затварања пред тековинама које у друштву настају у његовом развоју и усвајање тих тековина *не треба да се јавља као механичко копирање и угрожавање властитог интегритета*.³⁰ У овом смислу је и указивање да ће у 21. веку један од кључних проблема бити очување различитости од културне једнообразности. Зато у научном проучавању глобализације и сусретању цивилизација које се у њој остварују посебну пажњу треба да заузму проблеми који произлазе из тог сусретања, а који се односе на очување културне самобитности и разноврсности.³¹

5. Структура и динамика савременог глобалног друштва је врло сложена и динамична. То је друштво са више уникалних цивилизација, које настоје да очувају своју самобитност. Међутим, та настојања за очувањем самосвојности њихове не води изолацији од токова развоја опште човечанске културе. Јер, како се указује "мало ко од мислећих политичких и других креативних људи није уочио чињеницу да нико не може да се усами и живи сам одвојен и потпуно независан од других". Зато и уз заштиту уникалности и самобитности своје културе постоји и усвајање културних тековина других цивилизација, посебно моралних начела и тежњи које су дубоко укорене у људској природи и основним начелима моралног понашања заједничким свим цивилизацијама и као такве се развијају током историје. Међутим, то очитовање опште културних вредности није увек лако. Јер, није редак случај да су поједине цивилизације своје посебне (специфичне) вредности и схватања настојале да наметну осталим као универзалне, убеђујући их да њихово усвајање води модернизацији. Ова тенденција је јако испољена после окончања хладног рата и пропасти СССР-а, када је дошло до нестанка биполарног света, а САД сматрајући се (тачније осећајући се) као најмоћнија тежила успостављању униполарног света. У таквим новоствореним условима униполарног света, и идеолошка компонента је престала да буде одлучујућа.³² Процеси модернизације добијају нове садржаје и токове. *Глобално друштво* настало процесом глобализације³³, који још увек тече (па је зато ово друштво адекватније означавати као *глобализирајуће* или *светско друштво*,³⁴ настаје удруживањем конкретних друштава која задржавају свој културни идентитет тј. припадност посебним цивилизацијама, и на тој основи групишу се у одређене целине које имају заједничка економска и политичка обележја. Структура и динамика савременог глобалног (глобализирајућег) друштва је врло сложена и динамична. Она се постепено претвара у јединствен економски систем са многим противуречностима,³⁵ од којих сигурно једна од значајнијих *противуречности између универзалности тржишног модела развоја и вишеполарности света*, која се покушава разрешити успостављањем униполарног светског поретка. Тако да, реалну слику савременог света ствара дијалектика између и међузависности центара светског система који се

формирају,³⁶ која се добрим делом формира на универзалности тржишног модела економске делатности. У оваквом глобалном (глобализирајућем) друштву постоје разлике између појединих његових делова које доводе до економске кризе³⁷ и покушаја успостављања униполарног светског поретка од стране САД и најразвијенијих држава глобалног капитализма и њихових транснационалних компанија. Међутим, за остваривање такве жеље не постоје услови. Наиме, *нови однос снага у свету је у знаку смањења улога и значаја САД (и групе земаља које је подржавају) а јачању улоге и значаја држава Азијско-пацифичког региона, што доводи до продубљивања процеса мултиполарности.*³⁸ Зато промишљања о актуелним питањима савременог глобализирајућег друштва, посебно о мултиполарном свету треба да се заснивају на објективним сазнањима, а не на прогноцистичком идеализовању друштвене стварности глобалног капитализма филованом математичким блефирањем.³⁹ А за такво изучавање и промишљање глобалног друштва неопходан је социолошки приступ.⁴⁰

У мултиполарном глобалном неолибералном капитализму уникалне цивилизације и организације (посебно државне) које на један или други начин настају на њиховој основи, имају посебне интересе које настоје да остваре не насиљем већ новцем (што је и суштина глобализације) ограничавањем суверенитета посебних држава и унификацијом посебних култура прикривајући ту делатност плаштом модернизације. Проблем очувања културног идентитета у глобализирајућем друштву не само зато што се култура на различите начине шири, већ зато што се упоредо са стварањем јединственог економског и политичког пространства настаје и процес нивелација култура, у коме једна култура потискује све националне културе. Нивелирајуће клатно све чешће прелази преко особености, карактеристика и обичаја националних култура и националне свести и колико је могуће, усклађује све индивидуалне особине светским, у ствари америчким (англосаксонским), стандардима. "Деловање тог клатна прети да погаси све бројне разноврсности човечанства, сву његову духовну сложеност и изразитост. То је процес духовне стандардизације и, у суштини представља ентропију"⁴¹ којој се треба супротставити мерама заштите свог културног идентитета.⁴² Супротстављање нивелацији култура и тежња за очувањем свог културног идентитета има упориште у колективном памћењу припадника једног народа о припадности својој култури, као изразу стваралаштва народа коме се припада, на основу објективног веровања у заједничке претке, односно заједничком пореклу "као и у случају појединца, тако и кад је реч о етничкој групи, памћење представља неодвојиви део њеног идентитета."⁴³ Процес духовне стандардизације није једини процес којим се угрожава (или и поништава) самобитност појединих уникалних цивилизација, поред тог процеса, или заједно са њим иде и процес стандардизације облика социјалног (посебно државног) организовања којим *се из ових облика бришу национална обележја*⁴⁴ *као елементи културног идентитета*⁴⁵ *и намећу облици социјалног организовања који су тешко применљиви због духовне и друштвене неусклађености са средином у коју се уносе.*

Модернизација промишљана у историјском контексту је противуречан процес. Ношена на таласима глобализације она доприноси распрострањању великих иновација информцијске револуције и супериорнијих социјалних форми живота па у том склопу доприноси развоју материјалних услова живота и духовном усавршавању човека у његовом достојанству и одговорности и *може да допринесе заједничким интересима свих у духу правде и правичности*. Јер, "правичност је можда важна исто онолико колико и економска мотивација којој економисти поклањају неупоредиво више пажње.⁴⁶ Али, због остваривања модернизације и условима сусретања и често сукобљавања *уникалних цивилизација које прети не само оспоравање културне самобитности вредносног система друге цивилизације, већ и наметања свог система вредности и свог облика социјалне организације другим цивилизацијама (и државама) урушавају се обележја модернизације као прогресивног процеса у развоју друштва*. Ово је нарочито изражено у односима уникалних цивилизација када се врши унификација не само култура, већ и облика социјалне организације па се не само глобализација већ и модернизација доживљавају не као универзализација култура, већ као американизација, доминација Запада и западне цивилизације.⁴⁷ Оваква пракса западне цивилизације, феномени као што су наметање своје културе (као универзалне и својих облика социјалне организације другима, *указују на противуречност између полагања права на рационално-моралну универзалност и упадљиву неправичност ситуацији које су створене њеном доминацијом*. Овим цивилизација, створена на Западу открива неспособност да се шири као цивилизација,⁴⁸ и обезбеди развој друштва који је у интересу свих група и земаља у духу правде и правичности. А осећај неправде "рађа фрустрацију и побуну и на крају их покреће против оних који су преко мере користили развој на туђ рачун"⁴⁹, посебно ако уз то истичу захтеве за прихватање вредности и понашања која треба да допринесу процесу глобализма (мондијализма) кроз културну и социјалну универзализацију.

Специфичност квалитета образовања даровитих, с обзиром на њихову даровитост, најчешће праћену и знатижељношћу и спремношћу да се као припадници елите друштва, ангажују у решавању важних друштвених проблема и активности у усмеравању друштвеног развоја, чини образовање о основним карактеристикама савременог друштва и тенденцијама његовог развоја као друштво у коме постоји више уникалних цивилизација. У настојању да се те карактеристике јасно формулишу, у контексту еволутивног развоја човечанства, често се указује да у наше време, ова фаза у развоју човечанства, представља "чедо рационализације и технологизације 19. века". Класична Модерна је веровала у могућност преображаја стварности сагласно идеалу... Постмодерна је израз умора и очајања посттрадиционалног друштва, људска охолост, уверења прометејског човека феусовске културе да може сам да постројава свет и номиналистички индивидуализам.⁵⁰ То је свет (друштво) са више уникалних цивилизација чију социјално-економску матрицу чини глобални неолиберални капитализам са светском кризом која се назива економско-финансијском која има много дубље корене и последице па се може

означити и означава се и као криза цивилизације, после слома либералне идеологије.⁵¹ Са становишта овакве друштвене реалности (стварности) вишецивилизацијског човечанства разматрају се могући сценарији његовог развоја и могућност утицаја на те сценарије, у ствари могући утицаји на развој човечанства у његовој целини које се исказује као глобално вишецивилизацијско друштво. Ти сценарији полазе од схватања о потреби и могућности конвергенција уникалних цивилизација, могућности Запада да сачува лидерство у светским размерама, могућности преласка тог лидерства на Исток и Југ и потребне могуће и очекиване борбе око природних ресурса.

Узимајући за основу репере које смо поменули, начињено је више сценарија у развоју човечанства, о цивилизацији у XXI веку, њеним проблемима и перспективи развоја, које нису општеприхваћене и траже критичко промишљање, па у таквом приступу вредновање и нека од њих узета као методолошко-теоријска основа у дефинисању приступа у усмеравању друштвеног развоја. У разматрању специфичности квалитета образовања даровитих као теоријско-методолошка основа у избору (одабиру) сазнања о вишецивилизацијском глобалном друштву може се узети комплексно и концизно формулисано сазнање о том друштву, које наводимо. "Савремени свет се налази на размеђи векова и историјских доба. Једно је западна модерна, која свој полумиленијумски пут завршава у већ презрелој постмодерни, а други новоисточно раздобље светске историје, које ће обележити нове друштвене и духовне вредности утемељене у традицији првенствено великих источних култура. Међутим, прихватајући и препоручујући концизно сазнање о савременом свету као теоријску-методолошку основу промишљања и одабирања сазнања о савременом вишецивилизацијском друштву и перспективи цивилизација у 21. веку, указује и на потребу његове креативне примене, а не њихово догматско понављање да би се прибавило обележје научности неких схватања. Такав креативан приступ у промишљању могућих сценарија у развоју друштва, да би сазнања о друштву која стичу даровити била у функцији њихове улоге, као припадници друштвене и интелигентне елите у усмеравању и развоју друштва.

Prof Dr Danilo Z. Markovic

Serbian Academy of Education, Belgrade

dacamarkovic@yahoo.com

SPECIFIC FEATURES OF THE QUALITY OF GIFTED EDUCATION

At the outset of the paper, the author starts his considerations with the review of the notional determination of quality of education, pointing to its social-cognitive development feature and the fact that it is cognitive-socially conditioned in contemporary global society with all the characteristics of information society.

In the context of such an approach, the author *suggests a general definition of quality of education in the modern fast changing society and a special definition of quality of education of the gifted*. The main paradigms of the special definition of education of adults are: interdependence between general definition of education quality and personal-cognitive features of the gifted: creative-innovative reflection on the quality of general contents of education from the standpoint of the needs of the gifted,

consideration of specific contents of gifted education from the standpoint of their role in creating new knowledge and humanistic relations in society.

Key words: quality, gifted education.

-
- ¹ Гојков, Г.: *Квалитет образовања у глобалном друштву*, у књизи: Г. Гојков, А. Стојановић, *Знање и моралност*, Вршац, Висока школа струковних студија за образовање васпитача, 2012, стр. 13.
- ² Григоријев, С. М. (ред.) (2006): *Словарь витешеской социологии*, Москва, Гордарики.
- ³ Марковић, Ж.Д.: *Компетенције и инвензивност – основне парадигме високог образовања у наступајућем друштву знања*, зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини, Косовска Митровица.
- ⁴ Марковић, Ж. Д.: *Експанзија високог образовања и проблеми верификације његовог квалитета*, зборник радова "Променама квалитета до квалитета у развоју школе", Београд, 2007, стр. 107-117.
- ⁵ Сосунова, И. А. (2010): *Качество образования и социальная реальность профессиональной компетентности специалистов в системе непрерывного образования*, стр. 90-99.
- ⁶ Марковић, Ж. Д.: *Елитологија и даровити*, зборник радова "Даровити и одрасли", Вршац, Виша школа за образовање васпитача, 2005, стр. 25-92.
- ⁷ Вебер, Н. Б. (2003): *Глобализација: поглед у будуће*, Труды клуба ученых "Глобалный мир", Москва, Новый век, стр. 150.
- ⁸ Неш, К. (2006): *Савремена политичка социологија, глобализација, политика и моћ*, Београд, Службени гласник и Сол, Џ. Р. (2009): *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Београд, Архипелаг.
- ⁹ Поччен, А. (1948): *Смо стран для будущего*, Москва, Прогрес.
- ¹⁰ Марковић, Ж.Д. (2012): *Социологическији приступ к изучению социально-политических аспектов глобального общества*, Москва, у књизи: "Социјално-политическији процесији и цености у условима глобализацији", стр. 138-150.
- ¹¹ Хамовић, Д. *Значење сећања*, (2013), Београд, "Печат", 270/2013.
- ¹² Моисеев, Н. Н. *Россия в системе государств XXI века*, збор. трудов "Россия в системе государств в XXI века", Москва, 2010, стр. 5.
- ¹³ Вебер, А. Б., *Мир во круг нас*, у књизи "Россия в окружающем мире, издательство МНЭПУ, 2010, стр. 21-30.
- ¹⁴ Е. Мансер, *Монополарни светски поредак*, Београд, "Досије", 2003, стр. 150.
- ¹⁵ А. Борико, *НЕНТ мала књига о глобализацији и свету будућности*, Београд, Народна књига – Алфа, 2002, стр. 23.
- ¹⁶ А. Зиновјев, *Запад-феномен западњаинства*, Београд, "Наш дом", 2002, стр. 94.
- ¹⁷ А. Н. Чумаков, *Глобалистика*, Москва, Проспект, 2005, стр. 158-166.
- ¹⁸ Марковић, Ж.Д.: *Социологија и глобализација*, Москва, изд.во МНЭПУ, 2008.
- ¹⁹ Жуков В. И., *Социјални развој и развој цивилизације: дијалектичка зависност*, Москва, 1996, стр. 8.
- ²⁰ Бабурић, С.: *Свет империја територије држава и светски поредак*, Београд, Pressing, 2007, стр. 529.
- ²¹ Е. Б. Черня, *Цивилографија*, "Международние отношения, Москва, 1996, стр. 8.
- ²² С. Тартаља, *Цивилизација у Енциклопедији политичке културе*, "Савремена администрација", 1933, стр. 172.
- ²³ Г. Зјуганов, *Руска геополитика*, Београд, "Култура", 1999, стр. 239.

- ²⁴ Г. В. Гивишвили, *Цивилизација*, у И. И. Мазур, А. Н. Чумаков, *Глобалистика-енциклопедия*, Москва, Диалог, ОАО, издательство, "Радуга", 2003, стр. 1147-1149.
- ²⁵ С. Бабурић, цит. дело, стр. 294.
- ²⁶ Арнолд Гојнби, *Истраживање историје*, "Просвета", Београд, 1970, стр. 294-295.
- ²⁷ Торенс, Т, *Модерна друштва*, Ниш, "Просвета", 1992.
- ²⁸ Марковић, Ж.Д.: *Глобалистика и криза глобалне економије*, Београд, Графипроф, 2010, стр. 182-184.
- ²⁹ Ђ. Бофа, *Послења илузија*, Ниш, Просвета, 1999, стр. 168.
- ³⁰ Ф. Мајор, *Сутра је увек касно*, Београд, "Југословенска ревија", 1991, стр. 70,87.
- ³¹ Ф. мајор, *Сећање на будућност*, Београд, завод за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу и Завод за уџбенике и наставна средства. 1986, стр. 47.
- ³² Јевгениј Примаков, *Свет без Русије*, ЈП "Службени гласник", 2010, стр. 11-12.
- ³³ М. А. Четков, *К интегративном видењу глобализацији*, у књизи *Постиндустријални мир у Русија*, Едиторијал у РСС, Москва, 2001, стр. 118.
- ³⁴ Кувалдин, В. Б., *Глобализација: рођење мегадруштва*, у књизи *Постиндустријални мир у Русија*, цит. издање, стр. 106-109.
- ³⁵ Д. Н. Гринин, *Нежеление витја: заметки окризисе*, Москва, "Век глобализацији", 2/2008, стр. 49.
- ³⁶ Ј. Примаков, цит. дело, стр. 19.
- ³⁷ Марковић, Ж.Д. *Глобални економски кризис*, его предисилки и последица: Социологическе испитанија, Вестник..Адыгетског државног универзитета, 3/04/2010, Майкои, стр. 56-73.
- ³⁸ Ј. Примаков, цит. дело, стр. 17.
- ³⁹ П. Слотердајак, *Социјализам није идеологија*, Београд, НИН, 3035/2009, стр. 18.
- ⁴⁰ Марковић, Ж.Д.: *Социологически аспекти глобалног друштва*, збор. трудов. "Социјално –политически аспекти современог мкроустройство (идентичности у условима глобализацији)", Улен Батор, 2010, стр. 59-69.
- ⁴¹ А. Солжењин, *Русија у провалији*, Београд, "Паидеја", 1999, стр. 94.
- ⁴² Марковић, Ж.Д.: *Глобализација и проблеми ... и сохрания националној културној самобитности*, Вестник Росийског униерситета Дружби народов, серия социология, Москва, 1/2001, стр. 17-24.
- ⁴³ Б. Стојковић, *Европски културни идентитет*, Ниш-Београд, "Просвета", Завод за проучавање културног развитака 1923, стр. 105.
- ⁴⁴ N. Genov, *Managintiny transformations in esten Europe, Softja, 1999, str. 7-37* и Данило Ж. марковић, *Противуречия транзиции постсоциалистичких друштва*, Москва, Социологическе испитанија, 9/2006, стр. 21-27.
- ⁴⁵ С. Дивјак, *Проблеми идентитета: културно, етничко, национално и индивидуално*, Београд, Ј.П. "Службени гласник, 2006, стр. 109.
- ⁴⁶ И. Акрелов, Р. Шелер, *Животни дух*, Београд, ЈП "Службени гласник" 2010, стр. 39.
- ⁴⁷ М. Печулић, *Глобализација – два лица света*, Београд, "Гутенбергова галасија", 2002, стр. 1,7.
- ⁴⁸ Жан Лак Нанси, *О неспособности Запада да се шири као цивилизација*, Београд, НИН, 3063/2009, стр. 57.
- ⁴⁹ Ф. Мајор, *УНЕСКО: идеал и акција*, Београд, Завод за међународну научну, техничку, просветну и културну сарадњу и Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, стр. 60.
- ⁵⁰ Бранимир Куљанин, *У потрази за идентитетом*, Београд, "Печат", 269/2013.
- ⁵¹ А. В. Акимов, А. И. Яковлев, *Цивилизацији в XXI веке: проблемы и перспективы*, Москва, издательство Московского университета, 2012.